

“TIQXMMI” Milliy tadqiqot universiteti

FAN

YERDAN FOYDALANISH EKOLOGIYASI

MAVZU
05

**Yerdan foydalanishda ekologik
xavfsizlik**

MUQUMOV ABDUG'ANI
MURATOVICH

YERDAN FOYDALANISH
KAFEDRASI

REJA:

- 1. Ekologik xavfsizlik tushunchasi.**
- 2. Ekologik xavfsizlikni ta'minlashning asosiy talablari.**
- 3. Ekologik xavfsizlik tizimi.**
- 4. Xozirgi bosqichda yer resurslaridan foydalanish ekologiyasining asosiy muammolari.**

EKOLOGIK XAVFSIZLIK TALABLARI TUSHUNCHASI

2020 yilning 18 fevralida O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi tomonidan 95-son qaror bilan **“Ekologik xavfsizlik to‘g‘risida umumiy texnik reglament”** tasdiqlangan.

Mazkur umumiy texnik reglament mahsulotni ishlab chiqarish, saqlash, tashish va utilizatsiya qilish jarayonlarida ekologik xavfsizlikni ta'minlashda majburiy talablarni belgilaydi. Xo'jalik va boshqa faoliyat yurituvchi ob'ektlarda mahsulotlarni (chiqindilarni) ishlab chiqarish, saqlash, tashish hamda utilizatsiya qilishda qo'llanilayotgan yoki qo'llaniladigan jarayonlar ushbu Texnik reglamentning tartibga solish ob'ektlari hisoblanadi.

Unda quyidagi tarif berilgan **“atrof-muhitga zarar yetkazilishining oldini olish maqsadida belgilanadigan va bajarilishi majburiy bo‘lgan talablar”**

**Mahsulotlarni
ishlab chiqarish,
saqlash, tashish
va utilizatsiya
qilish
jarayonlarida
ekologik
xavfsizlikning
umumiy talablari:
(3-bob)**

tashlanmalarning atmosfera havosi uchun belgilangan ruxsat etilgan cheklangan kvotalardan oshmaydigan (ruxsat etilgan cheklangan konsentratsiyalar ulushlarida) yer usti konsentratsiyalarini shakllantiruvchi vaqt birligidagi (sekundiga gramm) ifloslantiruvchi moddalar massasi

oqava suvlarda nazorat punktidagi suv sifati normalarini ta'minlash maqsadida ushbu punktda belgilangan rejimda tashlashga maksimal ruxsat etilgan vaqt birligidagi moddalar massasi

saqlashning muayyan muddati ko'rsatilgan holda, jihozlangan o'z ishlab chiqarish maydonlarida va/yoki ishlab chiqarish chiqindilarini joylashtirish ob'ektlarida hosil bo'lgan hamda joylashtirilgan ishlab chiqarish chiqindilarining har bir xavflilik toifasi bo'yicha miqdori

**Atmosfera
havosini
muhofaza qilishni
ta'minlovchi
ekologik xavfsizlik
talablari:
(3-bob 2§)**

atmosfera havosiga tashlanadigan ifloslantiruvchi moddalarni tozalash qurilmalari hamda ularni nazorat qilish vositalari (shu jumladan tahliliy) bilan jihozlamasdan xo'jalik va boshqa faoliyatning statsionar ob'ektlarini loyihalashtirish

atmosfera havosiga ifloslantiruvchi moddalar tashlamalarining tarkibi va hajmi hamda shovqin darajasi bo'yicha maxsus texnik reglament talablariga javob bermaydigan avtotransport vositalaridan foydalanish

xo'jalik yurituvchi va boshqa sub'ektlar, aholi punktlari hududlarida ishlab chiqarish va iste'mol chiqindilarini ko'mish, zararsizlantirish va yoqish

tarkibida ozonni yemiruvchi moddalar bo'lgan uskunalarning atmosfera ozon qatlamiga salbiy ta'sirining oldini olish choralarini ko'rmasdan, ulardan foydalanish va ularni ta'mirlash taqiqlanadi

**Faoliyati
atmosfera
havosiga
ifloslantiruvchi
moddalar va
ozonni yemiruvchi
moddalar
tashlamalari
chiqarish bilan
bog'liq bo'lgan
korxonalar,
muassasa va
tashkilotlar:**

atmosfera va havoga tashlamalarni tozalaydigan inshoot, jihoz va uskunalardan, shuningdek, ularni nazorat qilish vositalaridan foydalanish qoidalariga rioya etish

xo'jalik va boshqa ob'ektlar atrofida sanitariya-himoya zonalarini tashkil qilish

ifloslantiruvchi moddalar tashlamalarini kamaytirish choralarini ko'rish

ifloslantiruvchi moddalarning ruxsat etilgan cheklangan tashlamalari normativlariga rioya etilishini nazorat qilish, ularning hisobini yuritish va davlat statistika hisobotini belgilangan tartibda taqdim etish

energiya tejaydigan texnologiyalarni joriy etish, yoqilg'i-energetika resurslarini tejash, energiyaning ekologik toza manbalaridan foydalanish

**Faoliyati
atmosfera
havosiga
ifloslantiruvchi
moddalar va
ozonni yemiruvchi
moddalar
tashlamalari
chiqarish bilan
bog'liq bo'lgan
korxonalar,
muassasa va
tashkilotlar:**

chiqindilar utilizatsiya qilinishini ta'minlash hamda ularni to'plash va qayta ishlashda atmosfera havosi ifloslanishining oldini olish choralarini ko'rish

kuchli ta'sir ko'rsatuvchi zaharli moddalar va uchuvchan birikmalarni saqlash, ulardan foydalanish hamda ularning qadoqlash idishlarini zararsizlantirish shartlariga rioya qilish

kutilayotgan noqulay ob-havo sharoitlari munosabati bilan atmosfera havosiga ifloslantiruvchi moddalar va biologik organizmlar tashlamalarini kamaytirish bo'yicha O'zbekiston Respublikasi Ekologiya va atrof muhitni muhofaza qilish davlat qo'mitasi bilan kelishilgan chora-tadbirlarni amalga oshirish

atmosfera ko'plab va avariyaaviy tashlamalar chiqarilishining, yuzaga kelishi mumkin bo'lgan xavfli vaziyatlarning oldini olish, shuningdek, atmosfera havosining transchegaraviy ifloslanishini kamaytirish choralarini ko'rish

tarkibida ozonni yemiruvchi moddalar bo'lgan buyumlardan foydalanish va ularni ta'mirlash, ularning hisobini yuritish hamda ozon uchun xavfsiz moddalar bilan almashtirishini ta'minlashga majburdir

**Suv ob'ektlari
muhofazasini
ta'minlovchi
ekologik xavfsizlik
talablari:**

suv ob'ektlarining suvni muhofaza qilish zonolari hamda sanitariya-muhofaza zonolari hududlarida xavfli ob'ektlarni joylashtirish

xo'jalik-ichimlik, kommunal-maishiy va baliqchilik xo'jaligiga mo'ljallangan maqsadlarda foydalaniladigan suv ob'ektlariga, joy relefiga, shuningdek, yer osti suvli gorizontlariga hamda sug'orish maydonlariga tozalanmagan va zararsizlantirilmagan oqava suvlarni tashlash

suv ob'ektlarining yuzasidagi o'zi yurar va o'zi yurmaydigan kemalar, shuningdek, boshqa ob'ektlardan ularda hosil bo'ladigan oqava suv va chiqindilarni to'plash moslamalarisiz foydalanish

qishloq xo'jaligi yerlarini ushbu yerlar va yer osti suvlari holatiga ta'sir ko'rsatadigan yoki salbiy ta'sir ko'satishi mumkin bo'lgan oqava suvlar bilan sug'orish

**O'simlik va
hayvonot
dunyosi ob'ektlari
ni muhofaza
qilishni
ta'minlovchi
ekologik xavfsizlik
talablari:**

o'simliklarni yoqish, yovvoyi hayvonlar uchun xavfli bo'lgan materiallar, xomashyo, kimyoviy moddalar, o'simliklarni himoya qilish vositalari, mineral o'g'itlar va boshqa preparatlarni saqlash hamda qo'llash, hayvonot dunyosini muhofaza qilish va undan foydalanish talablarini hisobga olmagan holda, maishiy va ishlab chiqarish chiqindilarini utilizatsiya qilish, tashish va ko'mish

muhofaza etiladigan tabiiy hududlarning yer uchastkalari va suvli akvatoriyasida ularning maqsadli vazifalariga zid bo'lgan har qanday faoliyat

hayvonlarning ommaviy ko'chish (migratsiya) yo'llarida maxsus o'tish joylari bo'lmagan to'siq va inshootlar o'rnatish

suv va suv bo'yida yashaydigan hayvon va qushlarning ko'payish, qishlash, va ommaviy to'planish joylarida ifloslantiruvchi moddalarning ruxsat etilgan cheklangan konsentratsiyalaridan ortiqcha bo'lgan oqava suv va chiqindilarni tashlash

**Yer resurslari
muhofazasini
ta'minlovchi
ekologik
xavfsizlik
talablari:**

Tuproq qoplamining buzilishi bilan bog'liq ishlar amalga oshirilayotganda keyinchalik yerni biologik rekultivatsiyalash yoki unumdorligi past yerlarda foydalanish uchun tuproqning unumdor qatlami olinishi, saqlanishi lozim

Transport va maxsus texnika, o'simlik va tuproq qoplami buzilishini keltirib chiqarmaydigan xavfsiz harakatni ta'minlaydigan, faqat maxsus qurilgan yo'llardan harakatlanadi

aholi punktlarida atmosfera havosini chang, zararli gazlar, badbo'y anqiydigan moddalar bilan ifloslantiruvchi manba hisoblangan jinslar uyumlari va chiqindi saqlagichlarni joylashtirish

agar yer osti boyliklarining holati odamlar hayoti va sog'ligiga xavf tug'dirsa, ulardan foydalanish bilan bog'liq ishlarni amalga oshirish va boshqalar

**Chiqindilar
bilan bog'liq
ishlarni amalga
oshirish sohasida
ekologik xavfsizlik
talablari:**

atrof-muhit uchun xavflilik toifasi belgilanmagan chiqindilarni ishlab chiqarish va ular bilan bog'liq ishlarni amalga oshirish

saqlash va ko'mib tashlash maqsadida O'zbekiston Respublikasi hududiga chiqindilarni, shu jumladan chetdan radioaktiv chiqindilarning har qanday turlarini olib kirish

O'zbekiston Respublikasida utilizatsiya qilish uchun tegishli texnologiyalar mavjud bo'lgan chiqindilarni ko'mib tashlash

Chiqindilarni ko'mish va utilizatsiya qilish joylari davlat kadastri qonunchilik hujjatlarida belgilangan tartibda yuritish

O'zbekiston Respublikasi hududida hosil bo'ladigan chiqindilar pasportlanishini yuritish

Nazorat savollari

Mavzuni o'zlashtirish bo'yicha tavsiya qilinadigan adabiyotlar

Asosiy adabiyotlar:

1. Баратов П. Табиатни муҳофаза қилиш. Т.: «Ўқитувчи», 1991, 254 б
2. Константинов В.М. Экологические основы природопользования / В.М. Константинов, Ю.Б. Челидзе. – М.: Академия, 2001. – 208с
3. S.Buriyev, D. Maxkamova, V.Sherimbetov. Ekologiya va atrof muhit muhofazasi.Т.: 2018.248 б.

Qo'shimcha adabiyotlar :

4. П. С. Султонов, Б. П . Ахмедов. Экология ва атроф-мухитни муҳофаза қилиш асослари , Ғ.Ғулом нашриёти, 2004. – 232 б.
5. А.А.Рафиқов,Экология. Узбекистон ёзувчилар уюшмаси Адабиёт жамғармаси нашриёти.2004,-144 б.

Internet resurslari:

1.[http://www, Ziyonet. Uz/](http://www.Ziyonet.Uz/).

2. [http:// www, guz. Ru/](http://www.guz.Ru/)

E'TIBORINGIZ UCHUN RAXMAT!!!

Muqqumov Abdug'ani
Muratovich

“Yerdan foydalanish”
kafedrası

+ 998 945811900

a.mukumov@tiame.uz

@Abdugani Muqumov